

WALKA O POLSKĄ GRANICĘ WSCHODNIĄ

1. Koncepcje dotyczące kształtu polskiej granicy wschodniej

Istniały dwie koncepcje kształtu polskiej granicy wschodniej:

- koncepcja federacyjna Józefa Piłsudskiego - zakładała utworzenie przy pomocy Polski systemu państw narodowych: Litwy, Białorusi i Ukrainy, stanowiących przedmurze przeciw Rosji. W tym celu należało utworzyć federację państw, w której pozycję przywódcy objęłaby Polska.
- koncepcja inkorporacyjna Romana Dmowskiego zakładała, że Polska winna być krajem jednolitym — mniejszości narodowe winny stanowić taką mniejszość, by z łatwością uległy asymilacji (polonizacji). W związku z tym uważał, że w granicach państwa polskiego winny znaleźć się te obszary, na których ludność polska miałaby znaczną przewagę (Polacy nie mogli stanowić mniej niż 60% społeczeństwa.)

Polska walczyła o swoją granicę wschodnią z Ukraińcami i Rosją bolszewicką. Od początku 1919 r. Polacy walczyli z Ukraińcami o Galicję Wschodnią (Lwów). W lecie 1919 r. oddziały polskie zajęły całą Galicję Wschodnią.

2. Wojna polsko-bolszewicka 1919— 1920 .

- Nie można dokładnie określić daty rozpoczęcia wojny, gdyż żadna ze stron oficjalnie jej nie wypowiedziała. Do walk między wojskiem polskim a armią bolszewicką po raz pierwszy doszło w lutym 1919 r. na obszarze Litwy i Białorusi gdzie bolszewicy utworzyli Białoruską Socjalistyczną Republikę Rad. Do jesieni udało się wojskom polskim odzyskać część terytorium; m.in. wojska polskie wkroczyły do Wilna. Działania wojenne zostały wstrzymane na jesieni 1919 r.
- Obydwie strony przygotowywały się do dalszych działań wojennych. Wywiad polski zdobył informacje o przygotowywanej kontrofensywie bolszewickiej na Białorusi. Wówczas Polska zawarła w kwietniu 1920 r. sojusz z Ukraińską Republiką Ludową skierowany przeciwko bolszewickiej Rosji. W umowie uzgodniono współdziałanie wojsk polskich i ukraińskich na wypadek wojny z Rosją.
- **25 kwietnia 1920 r. Polacy rozpoczęli ofensywę na Ukrainie** uprzedzając uderzenie rosyjskie. Udało im się w krótkim czasie zająć Kijów gdzie został utworzony ukraiński rząd (zgodnie z koncepcją federacyjną). Na początku czerwca ruszyło kontrnatarcie bolszewickie. Wojska bolszewickie dowodzone przez Siemiona Budionnego zmusiły Polaków do odwrotu. Na początku lipca 1920 r. ruszyła ofensywa bolszewicka na Białorusi (dowódcą był Michał Tuchaczewski), wskutek której już 10 lipca Polacy wycofali się za rzekę Bug. Istnienie państwa polskiego zostało zagrożone. Społeczeństwa polskie skonsolidowało się - utworzono Radę Obrony Państwa, w szeregi armii wstąpiło ponad 100 tysięcy ochotników. Polacy zwrócili się o pomoc do wielkich mocarstw. Na **konferencji w Spa (lipiec 1920 r.)** Polacy musieli zrezygnować z plebiscytu na Śląsku Cieszyńskim i pójść na inne ustępstwa by Wielka Brytania zgodziła się pośredniczyć w rozmowach z Rosją i udzieliła Polsce pomocy. Rokowania polsko – bolszewickie skończyły się fiaskiem. Bolszewicy zażądali m.in. zgody Polski na: linię Curzona (granica na linii Bugu), ograniczenie liczebności armii polskiej do 50 tys., przekazania Rosji Radzieckiej sprzętu zdemobilizowanych oddziałów, przerwania produkcji broni itp. Polska odrzuciła te warunki.
- W dniach **12-15 sierpnia 1920 r.** rozegrała się decydująca **bitwa o Warszawę** (tzw. „**cud nad Wisłą**”). Dowództwo bolszewickie pewne zwycięstwa, zostało zupełnie zaskoczone atakiem znad Wieprza, który odrzucił Armię Czerwoną spod Warszawy. Natarcie bolszewickie zostało powstrzymane, a wojsko polskie przejęło inicjatywę.

Zmusiło Armię Konną Ciemiona Budionnego do wycofania się z Wołyn, w **bitwie nad Niemnem (20 – 26.09.)** wojska polskie ponownie przełamały opór bolszewików. Odwrót armii bolszewickiej zmienił się w bezładną ucieczkę.

- W październiku 1920 r. obie strony konfliktu podpisały rozejm w Rydze gdzie rozpoczęły się rozmowy pokojowe. Zakończyły się one podpisaniem **traktatu pokojowego 18 marca 1921 r.** z Rosyjską i Ukraińską Socjalistyczną Republiką Rad. Granica opierała się o Dźwinę na północy i rzekę Zbrucz na południu. Obie strony gwarantowały prawa w dziedzinie kultury, szkolnictwa i swobody wyznaniowej dla mniejszości polskiej po stronie wschodniej i odwrotnie. Polska miała otrzymać zwrot zbiorów kulturalnych wywiezionych z Polski po 1772 r. oraz 30 mln złotych rubli rekompensaty za udział ziem polskich w życiu gospodarczym imperium rosyjskiego.
- W myśl wcześniej podpisanego traktatu litewsko – bolszewickiego Wilno miało przapaść Litwie. Litwini sprzeciwiali się przeprowadzeniu plebiscytu. W związku z tym Piłsudski polecił gen. **Żeligowskiemu** upozorowanie **buntu** i wkroczenie do Wilna. Zajęto miasto (1920), utworzono Komisję Rządzącą Litwy Środkowej, przeprowadzono w 1922 wybory do Sejmu Wileńskiego, który opowiedział się za przynależnością Wilna i okolicy do Polski.